

NYHETSBRUV 2:2002

(Publicerat 2002-06-19)

Särskilt när det gick som hetast till på Västbanken fick jag påstötningar från några av mina nyhetsbrevsprenumeranter om att jag borde komma med lite utläggningar om den pågående krisen. I och för sig smickrande propåer, men jag har konsekvent svarat undvikande. Orsaken till min tvekan är inte att jag saknar synpunkter på Mellanösternkonflikten utan att jag uppfattar det som mycket svårt att kommentera denna konflikt utan att på marginalen bidra till att den blir än mer inflammerad. Och det är inte vad som behövs!

Efter moget övervägande har jag nu ändå till sist bestämt mig för att teckna ner några kommentarer i en förhoppning att de skall väcka någon konstruktiv eftertanke, och måhända rent av vara klarhetsskapande.

Utöver mina reflektioner om Mellanösternkonflikten avslutas nyhetsbrevet med lite information om ett VD-seminarium under vilket jag skall tala om corporate citizenship, och en hänvisning till en ny artikel på hemsidan i form av en intervju med mig om just corporate citizenship.

I. Om konsten att komma upp ur den apokalyptiska kvicksanden – tankar om Mellanösternkonflikten

Mellanösternkonflikten är med all sannolikhet den mest komplicerade och mest inflammerade politiska konflikten på vår jord. Beträffande konfliktens orsaker har jag den generella hållningen att oavsett hur komplicerade dessa än är och oavsett hur lång historia av lidande och oförrätter som kan anföras som relevant i sammanhanget och oavsett graden av partiskhet i skildrandet av detta lidande och dessa oförrätter så kräver fred en beredskap att förlåta det oförlåtliga. Annars kommer det förflutnas förbannelse att sväva över nuet för all framtid.

Detta verkar kanske vara en väl radikal och krävande formulering, men icke desto mindre är det så att så länge beredskapen att förlåta det oförlåtliga är för låg härskar i varje konflikt misstro och en önskan om rättvis upprättelse för de lidanden och oförrätter som man betraktar som just oförlåtliga.

Denna ”rättvisa upprättelse” är emellertid något helt annat än en rättvis lösning på konflikten. Parter som kräver rättvis upprättelse av varandra agerar på ett sätt som av motparten uppfattas som nya kränkningar som bekräftar deras värsta farhågor, dvs. deras fiendebild, och dessutom i sin tur kräver rättvis upprättelse. Och som Mellanösternkonflikten visar med obehaglig tydlighet kan detta sökande efter rättvis upprättelse leda till en veritabel (och i värsta fall kulminerande) dödsspiral.

Första steget (på ett subjektivt plan) mot att bryta detta mönster är att försöka upphöra med eller åtminstone starkt minska projicerandet av ondska på motparten. I den egna subjektiva föreställningsvärlden är det ju p.g.a. motpartens odiskutabla ondska som man i sin egen godhet och oskuld behöver rättvis upprättelse. Och i avsaknad av denna anser man att just ens egen godhet och

oskuld kräver att man försöker utdöma ett rättvist och som pedagogiskt beskrivet straff till den onda och grovt felande motparten.

Därför beskrivs också den pågående s.k. terroristbekämpningen på Västbanken och i Gaza som att det handlar om att lära palestiniernas ledning att terrordåd aldrig kommer att leda till fred. Medan palestinierna i sin tur menar att terrordåden är det enda språk som har möjlighet att få israelerna att förstå att deras ockupations- och bosättningspolitik är djupt orättfärdig.

Så där står parterna dels med bilden av sin egen godhet och oskuld och dels med bilden av motparten som ond, utomordentligt svärpåverkbar och värd att hata.

Indignerat framhäver båda parterna rikhaltiga och till synes övertygande bevis på motpartens ondska, och de hävdar också att deras egna val av medel för att bekämpa denna groteskt onda motpart måste anpassas just efter motpartens ondska. Något som på intet sätt antas fläcka bilden av den egna godheten. Nej då. När den onda motparten väl fått den behandling som dess ondska motiverar och nödvändiggör, och genomgått den moraliska katharsis som borde följa om inte ondskan vore så ingrodd, så står den goda parten redo att i sin upphöjda oskuld och renhet ingå en fredsöverenskommelse med den tilltufsade, ödmjukade och sin vedervärdiga skuld och ondska erkännande motparten.

Föga överraskande motsvaras inte tilltron till denna konfliktlösningsslogik av några framgångar i verkligheten. Utom måhända i de anstötliga fall då konflikten upphört genom att den ena parten i stort sett utplånats och därmed avförts från den historiska dagordningen. Och det lär inte bli några framgångar i Mellanöstern heller. Utan som jag redan konstaterat är det första subjektiva steget mot fred att man börjar montera ner sina egna projektioner av ondska på motparten.

Detta framstår förstas som rent struntprat för alla som tagit stark ställning för eller emot den ena eller andra parten. Nyckeln till ett sådant ställningstagande är nämligen att föreställningen om den ena eller andra partens ondska är reell och objektiv, dvs. att den i princip är empiriskt konstaterbar ungefär som en naturvetenskaplig sanning. Och är ondskan reell då anser den som faller detta omdöme att omdömet inte kan vara en psykologisk projektion. Att allt prat om dylikt är att betrakta som medlöperi och flathet inför ondskan.

Personer med denna övertygelse kan inte se någon annan väg framåt än att den goda parten ger den onda parten den behandling som görs nödvändig av just dess ondska. Och även om den goda parten då tvingas använda medel som isolerat kan te sig onda så beskrivs de ändå som goda eftersom de påstås ha ett gott syfte, dvs. att eliminera den onda partens ondska så att denna part sedan kan ingå en fredsöverenskommelse på den självdefinierade godhetens premisser.

Denna dödsbringande logik skapar dock som redan konstaterats inga kloka och hållbara lösningar på konflikter utan jag hävdar för tredje gången att det första subjektiva steget mot fred är att man börjar montera ner sina egna projektioner av ondska på motparten.

Vägen till denna nedmontering av projektioner kräver ett ärligt svar på frågan: "Vad har vi gjort för att förtjäna eller dra på oss dessa fiender?" Denna fråga ställer nämligen det egna ansvaret i fokus i stället för det närmast maniska sysslande med motpartens opålitlighet, bristande trovärdighet, ondska etc. etc. som kännetecknar de skenförsök till konfliktlösning som presteras av dem som pekar finger från en position präglad av förment godhet och oskuld.

Denna enkla fråga: "Vad har vi gjort för att förtjäna eller dra på oss dessa fiender (denna fiende)?" väcker starkt motstånd hos alla som tänker i antingen-eller-termer, dvs. i svart och vitt. Den ses som en uppmaning till omkastning av positioner, dvs. att man skall bortse från motpartens ondska samtidigt som man slutar att betrakta sig själv som god och utan skuld. Mea culpa, mea maxima culpa (min skuld, min stora skuld) som det heter i den katolska syndabekännelsen.

Men detta är ett missförstånd. Frågan handlar inte om att bortse från motpartens ondska, den handlar om att **inte** bortse från sin egen!

Fokus måste alltså förskjutas från indignerat sysslande med motpartens ondska till sanningsenliga analyser av vad det är i den egna hållningen och i handlingar motiverade och rättfärdigade av denna hållning som får, eller tas som förevändning av, motparten att agera som den gör. Detta är liktydigt med att övergå från själv rättfärdigande till självanalys, och från att med makt och våld tvinga igenom en konfliktlösning på egna premisser till ett öppet, kreativt och självinsiktsgenererande sökande efter en lösning som beaktar alla parter intressen på ett rimligt sätt.

I Mellanösternkonflikten har detta steg visat sig vara mycket svårt att ta för båda parter. En viktig förklaring till israelernas svårigheter framgår av följande citat från en CNN-intervju med Danny Ayalon som i varje fall vid intervjutillfället var en av Sharons personliga rådgivare. I denna intervju talade CNN-journalisten om "de ockuperade områdena" och blev då tillrättavisad på följande sätt: "Vi är inte ockupanter. Detta land har givits oss av Gud. De områden du talar om är den israeliska nationens födelseort. Här byggdes vår nation för över 4000 år sedan, därför är vi inga ockupanter." Och för att understryka självklarheten i sin position sa Ayalon senare i intervjun att: "Jag tror inte att något annat folk i hela världen skulle vara villigt att ge upp någon del av sina förfäders land."

Och än tydligare blir måhända tron på judarnas gudagivna hemorts rätt till sitt land av följande kommentar fälld 1969 av Menachem Begin, sedermera Israels premiärminister: "Om ni erkänner begreppet Palestina har ni förverkat er rätt att leva här. Om detta är Palestina och inte Eretz Israel (Landet Israel) då är ni erövrare och inte brukare av jorden. Endast om detta är Eretz Israel har ni rätt att bo här. Om detta inte är ert land, ert fädernesland, vad gör ni då här? Då har ni kommit till ett annat folks land, och som de hävdar, drivit ut dem och ni har stulit deras land."

Den reella grunden för uttalanden av detta slag är vad som kan kallas messianismen inom judendomen, dvs. tron på Messias ankomst och tron att denna ankomst är förbunden med judarnas fysiska återvändande till Eretz Israel.

Och detta är inte vilka föreställningar som helst, utan föreställningar om ett apokalyptiskt drama där Messias spelar sin roll som inte bara judarnas utan hela världens förlossare.

Det är i dessa religiöst apokalyptiska föreställningar och deras politiska stödteorier som vi finner kärnpunkten i den israeliska hållningen till Mellanösternkonflikten. För det är i ljuset av dem som det hittills varit ogörligt att få Israel att upphöra med sin nu 35-åriga ockupation av Västbanken och Gaza. När situationen beskrivs med politiskt och sekulariserat språk har säkerheten alltid förklarats vara otillräcklig, samtidigt som bosättningspolitiken fortsatt som en bekräftelse på den underliggande religiöst grundade föreställningen att ingen ockupation kan förekomma av den jord som redan är Israels gudagivna egendom.

Det komplicerade med projektet Israel är alltså att det, samtidigt som det har en vanlig sekulär, maktpolitisk och djupt mänsklig och humanitär motivering som en fristad för judar som lidit av förföljelser under årtusenden – med en grotesk kulmination under nazitiden – också har inkorporerats i judendomens apokalyptiska tänkande. Och då förvandlas den politiska sionismens i och för sig sakligt sett mycket bekymmersamma idé om Palestina som ”ett land utan folk för ett folk utan land” till ett redskap för ett magnifikt förverkligande av Guds plan för judarna och mänskligheten genom Messias ankomst.

Denna dubbelhet har hela tiden vidlådit projektet Israel, och den har starkt bidragit till svårigheterna att nå kompromisser av i huvudsak två anledningar. För det första utesluter det apokalyptiska tänkandet som sådant kompromisser. För detta tänkandes tillskyndare är det inte ens tänkbart att modifiera ett av en lång tradition format apokalyptiskt tankepar. På ett egendomligt sätt slukas kritik upp. Den kan ses som prövningar som måste uthärdas och därmed som bevis för att den sant troende testas inför det stora slutdramat. Och detta gäller inte bara kritik som framförs i form av argument utan förstås också ”kritik” i form av våld, t.ex. krig och terrorhandlingar. Sådant kan driva en redan halsstarrig övertygelse till fullständigt överhettad fanatism i tron på att Gud nu som inledning till den förestående stora och förlossande belöningen kräver en beredskap av sina trogna att med ståndaktigt mod bära det slutliga offret.

Därför är det uppenbart att politiker som också har en apokalyptiskt definierad dagordning – öppet tillstånd eller mera indirekt och kamouflerad bakom skenbart sekulariserat språkbruk – är utomordentligt illa rustade att kompromissa i politiska stridsfrågor som anses ha sitt svar i den apokalyptiska tankevärlden. Då talar man t.ex. som Menachem Begin och Danny Ayalon i citaten ovan, eller som Hanan Porat grundaren av Gush Emunim (de religiösa bosättarnas organisation): ”Landet Israel har ett element av liv i sig, av ande. Att avstå en enda del är som att avstå ett levande organ.” Att begära kompromisser om Eretz Israel (Landet Israel) blir för sådana politiker som att begära att de skall avsvära sig sin tro på Gud och sin tro att denna Gud kräver att Eretz Israel blir fysisk verklighet som inledning av fullbordandet av Hans löften till sitt utvalda folk.

Det andra bidraget till kompromissvårigheterna som dubbelheten i det israeliska projektet lämnar, har också att göra med det apokalyptiska tänkandet. Och det

jag tänker på är det obestriddiga faktum att det stimulerar det apokalyptiska tänkandet hos motparten. Jag vill inte påstå eller ens antyda att det skulle ha varit enkelt att bilda en israelisk stat i Palestina om inte projektet varit laddat av apokalyptiska idéer. Och skälet är förstås det uppenbara. Idén om ”ett land utan folk för ett folk utan land” är en vacker idé, men den skulle aldrig ha kunnat förverkligas konfliktfritt i Palestina eftersom det inte var ett land utan folk, i varje fall inte ett land utan människor.

En intensiv nationsbildningskonflikt var därför oundviklig. Men det jag hävdar är att det apokalyptiska motivet till nationsbildningsprojektet har fungerat som ett rött skynke som mobiliserat och stimulerat moteld driven av muslimskt apokalyptiska tankegångar.

Därför var det alltså inte tal om att arabvärlden skulle möta det israeliska projektet med välkomnande värme och generositet. Krig tedde sig istället som det enda rimliga mottagandet.

Men innan jag fortsätter detta tankespår vill jag för fullständighetens skull också beröra grunden för den palestinska sidans svårigheter att ta sig ur sitt tillstånd av självträffande projektion av onda fiendebilder på motparten.

Det ovan citerade uttalandet av Menachem Begin uttrycker faktiskt indirekt denna grund. Palestinierna accepterar alltså inte den apokalyptiska teorin om Eretz Israel och Messias återkomst och betraktar därför israelerna som just inkräktare, erövrare och tjuvar. Den fråga som vilar över hela det israeliska projektet från arabländernas och palestiniernas synpunkt blir: ”Vad har ni här att göra?” En synpunkt som tillspetsat kan uttryckas som en ung palestinier, vars namn jag glömt, gjorde i ett debattprogram i TV häromsistens: ”Varför skall vi betala Hitlers faktura?”

Med säker känsla för den religiöst apokalyptiska grunden för Israels hållning och agerande har som jag redan nämnt arabvärlden stimulerats att förankra sin ovilja mot att acceptera Israel som en nation bland andra nationer i regionen i sitt eget muslimska apokalyptiska tankegods.

Även om det är svårt att beskriva all mark i Palestina/Israel som lika laddad med muslimska apokalyptiska föreställningar som av judiska så betraktas åtminstone Jerusalem som lika heligt som självaste det arabiska kärnlandet. Man bör faktiskt i sammanhanget erinra sig att Usama bin Ladens allvarligaste kritik mot de saudiska härskarna har att göra med att de tillåtit otrogna, dvs. icke-muslimska, amerikanska soldater smutsa den heliga arabiska jorden. Så föreställningen om helig mark är ingalunda främmande för den muslimska föreställningsvärlden, snarare tvärt om.

Det senaste och ytterst dramatiska steget i utvecklingen av Mellanösternkonflikten till ett krigiskt utagerande av en konflikt mellan apokalyptiska föreställningar är dock självmordsbombarna. Dessa personer är av allt att döma fullständigt övertygade om att deras gärningar direkt öppnar den himmelska porten för dem och ger dem en särställning på andra sidan som martyrer.

Detta betyder kort och gott att såväl den israeliska som den palestinska sidan är inbegripna i en nationsbildningskonflikt som blivit successivt allt svårhanterligare i takt med att de i apokalyptiskt tänkande förankrade motiven till nationsbildningsanspråken fått ett allt större inflytande på parternas agerande.

Denna utveckling fick sin verkligt stora skjuts framåt i och med 6-dagars kriget. Detta krig kan nämligen ur ett apokalyptiskt perspektiv på projektet Israel betraktas som en storslagen framgång. Och oavsett vilken politisk retorik som öppet dominerat makthavarna sedan dess började nu den bosättningspolitik som otvetydigt avslöjade det apokalyptiska tänkandets makt i sammanhanget.

Detta framsteg för Israel som apokalyptiskt projekt var av avgörande betydelse för stärkandet av palestiniernas nationella medvetenhet. Och genom starkt medialt exponerade hänsynslösa gerillaattacker och terroråd lyckades Yassir Arafat etablera sig som en aktör på den världspolitiska scenen som ledare för PLO. Och så småningom blev PLO upphöjt till det palestinska folkets legitima representant i de olika mer eller mindre valhända försök till fredsförhandlingar som utspelats under tiden efter 6-dagars kriget.

Det finns ingen anledning att här rekapitulera dessa skeenden, utan jag nöjer mig med att konstatera att det med undantag för freden mellan Israel och Egypten inte gjordes några framsteg i försöken att lösa konflikten förrän den s.k. Osloprocessen inleddes. En process som inledningsvis omgavs med stor optimism. Något som förmodligen hade sin huvudförklaring i att den israelske garanten för denna process var en ytterligt modig och viljestark man – Yitzak Rabin – med stor trovärdighet i sitt eget land. Det ansågs självklart att det bara var ett fåtal av hans eget folk som kunde mistänka honom för att kunna sälja ut sitt eget land.

Men det skulle dessvärre visa sig att detta fåtal – eller hur många de nu var eller är – besatt en ödesdiger handlingskraft. Rabin hade sett och förstått att oavsett hur historien såg ut så kräver en god framtid för Israel fredliga relationer till alla grannländer. Och han backades upp av sin gamle rival, den värtalige och klart mera opportunistiske Shimon Peres. Och Rabin förstod vidare att upprättandet av dessa relationer till grannländerna krävde att såväl Israel som grannländerna lyckades ta sig ur den apokalyptiska kvicksand som de under hela konfliktperioden sakta men säkert trampat ner sig allt djupare i.

Rabins målsättning var av allt att döma att göra ett allvarligt försök att en gång för alla bryta det apokalyptiska mönstret och etablera Israel som en vanlig stat utan dolda eller öppet tillståndade messianska anspråk. Han hade stålsatt sig att få till stånd en tvåstatslösning med rimliga säkerhetsarrangemang. Han förstod naturligtvis att detta var ett vanskligt projekt som hotade utmana väldiga krafter. Men han hyste rimligen tilltro till att Osloprocessen skulle kunna leda till ett mödosamt ihopsnickrande av en fred som om inte omedelbart så i varje fall på sikt skulle ”avapokalyptisera” konflikten, dvs. sakta men säkert underminera maktpositionen hos de apokalyptiskt tänkande grupperna på båda sidor om stridslinjen.

Han missbedömde dock sina möjligheter härvidlag. Rabins vision om att frigöra projektet Israel från sitt slaveri under apokalyptiska tankeformer kostade honom livet. En på den messianska visionen troende person, Yigal Amir, sköt honom helt enkelt.

Shimon Peres försökte axla Rabins mantel, men misslyckades skändligen. Han förlorade makten till Benjamin Netanyahu. En högerpolitiker med stark vurm för den messianska judendomen. Visserligen förlorade Netanyahu makten till Ehud Barak, eftersom hoppet om fred fortfarande inte var släckt. Men denne som terroristbekämpare välmeriterade general hade inget av Rabins trovärdighet och visionära kraft. Och han lyckades heller inte att under Clintons ledning nå en överenskommelse om fred med Yassir Arafat i Camp David.

Detta misslyckande brukar i och för sig av de flesta icke-arabiska bedömare beskrivas som en följd av att Arafat inte förstod att han av Barak blev erbjuden den bästa möjliga fredsöverenskommelsen. Men oavsett om detta omdöme skulle vara något slags objektiv sanning eller ej, så är en sådan ståndpunkt likväl irrelevant. Kärnpunkten i en fredsprocess är att lyckas hitta en lösning som är acceptabel för båda parter. Och misslyckas detta så blir inte misslyckandet bättre av att den ena eller andra partens proselyter, eller bedömare som är ansedda som objektiva, kommer med förklaringar om vem som kan anses ha störst skuld till misslyckandet.

Den faktiska följden av misslyckandet blev i vilket fall som helst att Likudpartiet åter kom till makten. Denna gång med Ariel Sharon som premiärminister. Han talade vackert om fred och säkerhet, men fick snart en intifada på halsen som fick den tidigare stenkastningsintifadan att framstå som en synnerligen modest protestverksamhet.

Så kom 11 september, och vad blev då mera politiskt korrekt än terroristbekämpning. En gammal hänsynslös krigare som Sharon var inte sen att förstå vilka möjligheter som öppnade sig. Palestinska självmordsbombare kunde nu beskrivas som den bottenlösa ondskans vilseförda hantlangare, och Yassir Arafat förvandlades i retoriken från folkvald president och ledare för den palestinska myndigheten till en i stort sett fredlös andra Usama bin Laden. Och den israeliska arméns instruktioner blev därefter. Nu gällde det att stödja det av president Bush proklamerade uppdraget att ”rid the world of evil” (befria världen från ondska) genom synnerligen brutala upprepningsaktioner på framför allt Västbanken. Terrorismens infrastruktur skulle en gång för alla slås sönder. Och när det gick som hetast till beklagade Sharon att han inte sett till att Arafat dödat under Israels belägring av Beirut under kriget i Libanon.

I skrivande stund är de israeliska arméinsatserna mera sporadiska. Den palestinska myndigheten är slagen i spillror. Yassir Arafat är visserligen inte längre belägrad, men bara för några dagar sedan attackerades hans redan illa åtgångna högkvarter i en ny armérad utlöst av en självmordsbombare. För oavsett syftet med arméns brutala upprepningsaktioner är det Sharon kallar terrorismens infrastruktur inte mer krossad än att självmordsbombare fortfarande fullgör sitt smutsiga värv.

Ur perspektivet att Yitzak Rabins fredsvision vore en önskvärd framtid för Israel är den nuvarande situationen följaktligen katastrofal. Det är minsann inte lätt att se på vilken grund en stabil fred enligt tvåstatsmodellen skall kunna byggas. Sharon ställer visserligen något slags fred i utsikt när han väl rensat upp i terrorträsket. Men vad är det för fred han vill ha?

Vem vet? Och hur skall man i sammanhanget tolka att hans eget parti nyligen antagit en resolution inspirerad av Benjamin Netanyahu som säger att Likud aldrig kommer att acceptera en självständig palestinsk stat väster om Jordanfloden. Sharon var emot detta beslut, eller rättare sagt sa sig inte önska det. Men det återstår onekligen att se om han har någon praktisk politik i beredskap som stämmer med denna hans uttalade hållning. För min personliga del tycker jag tecknen pekar i riktning mot att Sharon försöker förverkliga en lösning som påminner om de s.k. hemländerna som Sydafrika bildade under apartheidtiden.

Innan jag går vidare med några tankar kring konstruktiva vägar ur den nuvarande situationen skall jag försöka lyfta fram det jag anser vara de centrala momenten i min analys av Mellanösternkrisen.

Det nuvarande projektet Israel har som jag ser det två fundamentala källflöden. För det första, den judiska religionen. Denna religion är inte särskilt enhetlig, men den rymmer ett icke obetydligt apokalyptiskt tankegods som fokuserar Guds plan för den yttersta tiden på judarnas fysiska återvändande till Eretz Israel och Messias ankomst. Som i allt apokalyptiskt tänkande är det Gud som i sin outgrundliga allmakt iscensätter sin storslagna plan. Visst finns det människor som är insiktsfulla nog att samverka med Guds plan. Men på det hela taget är människans makt försumbar i sammanhanget. Även om alla skulle försöka vända sig bort från Gud och hans vilja så kommer det apokalyptiska scenariot ändå att förverkligas. Allt som sker kan av den allmäktige vändas till ett led i förverkligandet av det oundvikliga.

Det andra källflödet har att göra med den förföljelse som judarna fått utstå genom årtusendena. Under 1800-talet blev så föreställningen om att människorna bör organisera sina mellanhavanden i s.k. nationalstater ansedd som det normala. Och föga långsökt uppkom då idén om en nationalstat för judarna som lösningen på all vedervärdig förföljelse. Judarnas problem borde alltså kunna lösas genom ett nationellt hem. Detta var den framväxande politiska sionismens ståndpunkt. Sedan var ju frågan vilket land som skulle bli judarnas nationella hem.

Förvånande nog var såväl Uganda som Argentina uppe på dagordningen när olika sionister spekulerade om saken. Men Palestina blev förstas till sist svaret på frågan. Och när nazisterna så småningom hade fullgjort sin vämjeliga politik blev det för stora delar av världssamfundet omöjligt att anse något annat än att judarna behövde sitt nationella hem och att just Palestina var den självklara platsen. Staten Israel bildades följaktligen formellt i maj 1948.

Det intressanta med dessa båda källflöden är att när det blev klart att platsen för förverkligandet av idén om ett nationellt hem för judarna måste vara Palestina så konvergerar de. Och när det apokalyptiska tänkandet är levande så är kraften i

det långt starkare än kraften i det politiska tänkandet. Så det som sker, utan att det egentligen är särskilt väl förstått eller öppet tillstått, är att den politiska sionismen blir kidnappad av den apokalyptiska drömmen om Eretz Israel och Messias återkomst.

I synnerhet för västerländska sekulariserade politiker är detta svårt att förstå. Men apokalyptiskt tänkande fungerar som så att det vänder vad som än händer till krafter som verkar för det oundvikliga målet. Detta betyder att ur det apokalyptiska perspektivet blir socialistiskt sinnade politiska sionister inget annat än ”nyttiga idioter” som utan att själva förstå sin roll i Guds mäktiga plan ändå genom sina i grunden felaktigt motiverade strävanden underlättar förverkligandet av det apokalyptiska slutmålet. Ja inte bara sionistiska politiska insatser kan tolkas på detta sätt utan t.o.m. det vedervärdigaste av allt, dvs. självaste förintelsen, kan ses som den outgrundlige Gudens instrument för uppnåendet av den slutliga förlossningen av sitt utvalda folk.

När så projektet Israel sjösattes på det fysiska planet genom bildandet av staten Israel kunde det ur det politiska perspektiv som omfattades av stora delar av världssamfundet beskrivas inte bara som en beklagligt försenad gottgörelse för årtusenden av förföljelser utan också som ett försök att hitta en garanti för att något som liknande nazisternas insatser aldrig skulle kunna upprepas. Och detta är naturligtvis inte en alldeles missvisande beskrivning, men den är högst ofullständig för att inte säga bristfällig.

En mycket viktig brist är att den inte tar hänsyn till arabvärldens hållning. Om nu projektet Israel ansågs vara en gottgörelse så hade det onekligen fungerat bättre som just gottgörelse om de som uppfattade sig som de reella betalarna av gottgörelsen hade lämnat sitt samtycke. Men det hade de inte gjort. Och det visade de genom att omedelbart förklara den nybildade staten Israel krig.

Den kanske viktigaste bristen är emellertid den aningslöshet rörande det apokalyptiska tänkandets natur och makt som röjs i det konventionella politiska perspektivet på projektet Israel. Det verkar som att ingen av de av sekulariserat politiskt tänkande dominerade länder och institutioner som stödde projektet Israel kunde föreställa sig vilka utomordentligt stora svårigheterna skulle bli att få detta projekt att fungera som en vanlig sekulär och demokratisk stat. Man lät sig bländas av att Labourpartiets ledargarnityr verkade vara värdiga och verserade medlemmar i den globala politiska eliten, och förstod helt enkelt inte att den apokalyptiska anden hade släppts ur flaskan.

En möjlig förklaring till denna aningslöshet är den oerhörda rädsla som har funnits och i icke oväsentlig utsträckning fortfarande finns för att alls rikta kritik mot Israel. Det är som att vedervärdigheten i nazisternas dåd i det så populära svart-vita tänkandet polariseras av föreställningen att de som blivit utsatta för dylik ondska en gång för alla måste vara vaccinerade mot att själva ägna sig åt ondska. Och att följaktligen allt som de behagar företa sig måste vara gott, och höjt över all moralisk kritik. Och skulle någon drista sig till att ändå rikta kritik mot t.ex. Israels politik så kan enligt det just beskrivna sättet att tänka förklaringen inte gärna vara någon annan än att den kritiserande i själva verket är antisemit.

Och vem vill riskera att bli stämplad som antisemit? Då är det enklare att hålla god min i elakt spel.

Det jag försöker få fram är alltså att projektet Israel backats upp av stora delar av det sekulariserat politiskt tänkande världssamfundet, med Västeuropa och USA i spetsen, i en djup känsla av skuld över vad judarna fått utstå och skam över den egna passiviteten under nazitiden. För att förjaga denna känsla av skuld och skam får projektet Israel karaktären av gottgörelse, och för att bilden av gottgörelsegivarnas egen godhet inte skall störas så har man systematiskt bortsett från eller underskattat komplikationerna i projektet. Dels genom att strunta i att söka arabvärldens samtycke, dvs. i realiteten använda Israel som ett sätt att begå maktövergrepp mot arabvärlden, och dels genom att blunda för de allt annat än små riskerna för att den apokalyptiska tankegrunden för projektet Israel skall sakta men säkert ta över dagordningen och förvandla vad gottgörelsegivarna hoppats skulle bli en fyrbåk för tolerans, mänskliga rättigheter, ekonomisk utveckling och demokrati i en region av diktatur, ekonomisk efterblivenhet och dogmatisk religion till ett slags som modern stat partiellt kamouflerad teokrati i full färd med att försöka förverkliga Guds plan för det utvalda folkets slutliga förlossning.

Jag anser alltså att världssamfundet givit projektet Israel ett stöd som i själva sin välmenande aningslöshet är på väg att utvecklas till ett grovt och i slutändan hela världsfreden hotande svek. Genom att konsekvent strunta i arabvärldens hållning och tona ner palestiniernas umbäranden samtidigt som man blundar för hur de apokalyptiska tankarna fått allt större makt över den politiska dagordningen i Israel har Mellanösternkonflikten förvandlats till en apokalyptisk kvicksand som det är absolut nödvändigt att ta sig ur om något av de obestridligen goda intentionerna bakom projektet Israel skall kunna förverkligas.

Det som enligt min mening behöver ske är att världssamfundet slutar att använda silkesvantarna. Två kombattanter som är förblindade av apokalyptiskt raseri kan inte tillåtas att "fight it out" som det heter på utrikiska. Med den skillnad i maktresurser som finns kommer denna batalj i så fall att sluta med att palestinierna går ett öde till mötes som liknar indianernas i USA, med undantag för att den övriga arabvärlden på ett eller annat sätt kommer att förvärra katastrofen genom att försöka förhindra den.

Men hur skall det gå till att bryta den nuvarande galoppen mot den apokalyptiska avgrunden? Den nuvarande strategin från världssamfundet är i praktiken att vänta och se om Sharons terroristbekämpningsstrategi kommer att skapa palestinsk fredsvilja. En hållning som med stor sannolikhet bara kan göra saker och ting värre. Ur ett världsligt perspektiv är det i själva verket uppenbart att den nuvarande israelska hållningen att kombinera brutal terroristjakt med en delegering av makten över en numera obefintlig fredsprocess till varje enskild palestinier som behagar begå en eller annan vidrig terrorhandling tydligt kommunicerar att det inte finns något intresse för fred utan uteslutande ett intresse för att få förevändningar att driva förnedringen av palestinierna så långt det överhuvudtaget är möjligt.

Men samtidigt är det nödvändigt att inse att det inte är det vanliga världsliga tänkandet som har makten utan det apokalyptiska. Och ur detta tänkandes synvinkel är det riktigare att se den israeliska hållningen som ett försök från dem att i apokalyptiskt raseri tvinga palestinierna att älska ockupationen, och göra det med sådan värme och övertygelse att israelerna slutar att misstänka palestinierna för ondsinta avsikter. Enligt den apokalyptiska tankelogiken finns det alltså bakom den brutala israeliska politiken en vädjan till palestinierna och indirekt till hela världen, som ju förväntas passivt åse eller stödja det hela: Älska oss ovillkorligt, dvs. var vår Messias så att vi förlossade kan lösas från vårt utanförskap och inträda i broderlig och systerlig gemenskap med alla andra människor.

Detta är dock att begära mycket. Men samtidigt finns det inte bara ett korn av sanning och verklighet i denna ur ett världsligt tankeperspektiv fullständigt verklighetsfrämmande förhoppning, utan den ger faktiskt som jag ser det en nyckel till den långsiktiga lösningen på den för hela världssamfundet så plågsamma Mellanösternkonflikten. En nyckel som knyter an till mitt påstående i inledningen av detta nyhetsbrev att fred kräver ”en beredskap att förlåta det oförlåtliga. Annars kommer det förflutnas förbannelse att sväva över nuet för all framtid.”

Det jag menar är att den israeliska positionen kan förstås på ungefär följande sätt: Vi har under årtusenden blivit utsatta för förföljelse. Den har varit grym och i modern tid har det varit värre än så, och framför allt har den varit orättmätig. Och den har definitivt varit oförlåtlig. Därför har vi inte heller förlåtit något.

Men att inte förlåta skapar en växande inre börda av hat som måste komma till uttryck på ett eller annat sätt. Drömmen om Israel har fläckats av detta hat. Själva föreställningen om Israel som en renhetens och oskuldens enklav, ägnad att vara en fristad för alla judar som försöker undkomma världens ondska, är en föreställning färgad av hatprojektioner på omvärlden och förnekande av egen ondska. Och när projektet Israel inte blev särskilt väl mottaget av sina grannar hade detta ”fördelen” att hatet plötsligt framstod som alldeles berättigat. En föreställning som i sig skänker en falsk befrielse bekräftad i fantasibilden av det goda Israel omgivet av ondska.

Och i godhetens namn har krig utkämpats och vunnits, men utan att ondskan minskat. Snarare förefaller motsatsen vara för handen. Och därför har nu terroristbekämpningen fått en anticimexliknande karaktär. Allt i realiteten till fromma för ökad rädsla, ökad misstänksamhet, ökat hat och därmed ökad ondska.

Men samtidigt röjer det ökande inflytandet för det apokalyptiska tänkandet en väldig underström av längtan inte efter falsk utan sann befrielse. En längtan som projiceras i det yttre på behovet att försvara Eretz Israel så att Messias kan komma, men som i det inre betyder en längtan efter förlåtelse. En förlåtelse av det oförlåtliga, sådant man själv bidragit med och sådant som andra bidragit med.

Och det trösterika i sammanhanget är att denna förlåtelse finns, så i denna mening och i högstämda ordalag är Messias redan kommen. Han väntar på att bli upptäckt och röjer sin närvaro i förlåtelsen, den djupt förvandlande förlåtelsen av det oförlåtliga. Den enda sanna befrielsen.

Men hur skall det gå till att göra politik av dylika tankar? Är det överhuvudtaget möjligt? Eller har den galna galoppen mot den apokalyptiska avgrunden redan gått för långt?

Som jag ser det är det inte för sent, utan bara hög tid. Och därför skall jag nu teckna ner några idéer om en möjlig konstruktiv väg framåt.

I. Arabvärldens (inklusive palestiniernas) inställning till Israel måste ändras i grunden. En del framsteg har väl gjorts, men bakom de diplomatiska dimridåerna präglar fortfarande de två frågor jag redan påtalat – ”Vad har ni här att göra?” och ”Varför skall vi betala Hitlers faktura?” – i praktiken arabvärldens hållning.

Den första av dessa frågor måste alltså ersättas av ett senkommet men ärligt menat välkomna! Ett ”välkomna” som måste byggas under dels med förändrad politisk retorik, dvs. upphörande av mer eller mindre öppen eller försåtlig hatpropaganda, och dels förändrat innehåll i utbildningen så att denna stöder de framtida goda möjligheter som kan förverkligas i regionen och världen av Israels närvaro.

Den andra frågan är visserligen metaforiskt formulerad, men likväl mycket exakt. I klartext betyder den förstås, vi kan tänka oss att betala våra egna skulder, men vi har ingen skuld i hur den kristna världen inklusive nazisterna behandlat judarna. Alltså, skicka räkningen dit i stället.

Ytligt sett har denna uppmaning förstås visst fog för sig. Men är den relevant? Mitt svar är nej, och det hör samman med min syn på Mellanösternkonfliktens djupare betydelse för mänskligheten som helhet. För att denna syn skall bli någorlunda förståelig måste jag återknyta till min uppfattning att frågan ”vad har vi gjort för att förtjäna eller dra på oss denna fiende?” är av största betydelse i försöken att montera ner projektioner av ondska på den s.k. fienden. Och denna fråga är användbar i varje situation när någon som i realiteten är inblandad anser sig vara utan skuld och därmed utan ansvar.

Mellanösternkonflikten ställer därför enligt mitt sätt att se inte bara frågor till de direkt inblandade utan till hela mänskligheten (och i den är förvisso arabvärlden inkluderad). Och frågan lyder då ”vad har vi (mänskligheten) gjort för att dra på oss en sådan konflikt” och i förlängningen vad har vi att lära av denna konflikt.

Utan att närmare vilja fördjupa mig i detta intrikata spörsmål vill jag bara helt kort påstå att på ett kollektivt plan representerar Mellanösternkonflikten urtypen för hur merparten av människorna åtminstone då och då hanterar konflikter, och den rymmer därför ett mycket stort potentiellt lärande. Föreställningen om berättigat hat speglad i uttryck som ”där sätter jag aldrig mer min fot”, ”den djäveln vill jag aldrig se mer” osv. osv. kan väl verka förhållandevis oförarglig på den enskilda människans nivå (om den nu inte drivs till sin kulmination i

mord eller självmord), men när den drivs till sin spets av olika kollektiv som dessutom backar upp sitt hat och sitt samtidiga särartsbetonande med apokalyptiska tankar som ger djup och rent förlösande mening åt framhårdandet i den egna själv rättfärdiga hållningen då slutar det hela med en världsbrand om inte vett och sans vinner inträde.

Det jag vill få fram är alltså att ledarna i arabvärlden lika lite som i någon annan del av världen kan två sina händer och säga att våra medborgare står över denna förskräckliga byk och vi har därför inga förpliktelser i sammanhanget. Blotta faktum att arabvärlden bidragit till att förvärra och verkar fortsatt intresserad av att förvärra konflikten är bevis nog för att den inte drabbat en oskyldig.

Och när väl denna insikt är gjord följer slutsatsen att det situationen bjuder är att arabvärlden förlåter det oförlåtliga intrång som den anser att Israel gjort sig skyldigt till med uppbackning av dem som har den verkliga skulden. Och denna förlåtelse skulle vara arabväldens gåva inte bara till Israel, utan till sig själv och resten av världen. En gåva som skulle betyda att det som nu ter sig som en förlust för araberna skulle vändas till en långt mycket större vinst för alla.

Ur ett mera realpolitiskt perspektiv framstår måhända ett dylikt resonemang som flummigt och helt orealistiskt. Men låt mig då förtydliga vad jag menar och inte menar. Jag har t.ex. inte uttalat mig om hur sannolikt jag bedömer det vara att arabvärlden skulle agera på det av mig rekommenderade sättet. Jag har bara försökt visa att arabväldens konsekventa offerhållning inte bidrar med något konstruktivt.

Dessutom menar jag rent generellt att brytandet av en offerhållning och därmed ett återvinnande av den egna konstruktiva kraften kräver att man bryter sig ur sin offerroll. Och det sker aldrig genom alltmer krigiska och terroristiska handlingar riktade mot den förmente förövaren av det oförlåtliga övergreppet, utan endast genom att offret förlåter förövaren och dessutom sig själv för sitt tidigare enfaldiga hanterande av förövaren. Och i det aktuella fallet betyder det alltså att arabvärlden sent omsider hälsar Israel välkommet som ett land bland andra länder i Mellanöstern.

Detta betyder däremot inte att jag menar att arabvärlden i ett slags överslätande efterskott skall betrakta allt vad Israel har gjort och står för som ett uttryck för den förmenta godhet som Israel gör anspråk på att besitta. Långt därifrån. Förlåtelse har inte så mycket med det förflutna att göra som med framtiden. Gjort är gjort. Aktörerna har haft sina motiv, och i sina egna ögon har de haft godheten och moralen på sin sida medan fienden stått för ondskan och därför måste läras den ena läxan efter den andra. Detta perspektiv skapar en konfliktmekanik som gör att konfliktens framtid blir som dess historia, fast värre. Och i Mellanösternkonflikten har som jag ser det parterna trampat ner sig allt djupare i den apokalyptiska kvicksanden. Strängt taget vilka vedervärdigheter som helst ter sig numera som motiverade insatser väl förenliga med bilden av egen godhet.

Denna destruktiva logik kan bara brytas genom att någon av parterna vågar tro på sin storhet och bryta mönstret, dvs. förlåta det oförlåtliga. Anwar Sadat har

redan visat hur går till. Och arabvärlden borde enligt min mening sluta upp bakom Sadat som föregångare och symbolisk ledare och sträcka ut en välkomnande hand till Israel. Inte som ett erkännande av att israelernas agerande varit klokt utan bara som ett uttryck för insikten att allas goda framtid kräver att mönstret bryts.

Något som får mig att tänka på den gamle romerske härföraren Pyrrhus som efter en seger med stora förluster yttrade: ”En sådan seger till och jag är förlorad.” Och nog ligger det nära till hands att tro att om parterna i Mellanösternkonflikten skulle få Pyrrhus klokhet så skulle de direkt inse att det är utomordentligt hög tid att konstatera: ”En sådan hämnd till och vi är förlorade!”

Det är också viktigt att påpeka att arabvärldens välkomnande av Israel som ett land bland andra i Mellanöstern inte behöver betyda ett erkännande av att de anspråk och motiv som låg bakom Israels tillblivelse kan anses vara särskilt kloka. Själva idén att lösa problemet med att ett folk blir utsatt för förföljelse genom att ge detta folk (eller förvisa det till) ett landområde, som med mer eller mindre god historisk grund kan anses vara folkets fädernesland, är inte självklart en lysande idé.

För egen del kan jag i detta sammanhang inte låta bli att erinra mig filosofen Immanuel Kant och hans s.k. kategoriska imperativ, som ju har innebörden att man bara bör göra sådant som kan upphöjas till allmän lag. Och i ljuset av detta kategoriska imperativ ställer jag mig frågan: Hur skulle världen se ut om alla folk skulle kräva att få flytta tillbaka till och överta det land där deras förfäder fanns för 4000 år sedan? Eller skall vi gå ännu längre tillbaka för att rätta till de oförrätter som obestriddligen skett i historien? Eller var bör gränsen gå? Eller för att ta ett nutida exempel, skulle det verkligen vara en bra idé att lösa romernas problem genom att låta dem flytta till Indien och starta en egen stat på indiskt territorium med hänvisning till att det ändå är därifrån de kommer?

Det framsynta och nödvändiga i arabvärldens välkomnande av staten Israel har alltså inte ett dugg att göra med att bildandet av Israel egentligen skulle vila på en klok folkrättslig princip som fortsättningsvis bör följas så fort tillfälle erbjuds eller anspråk höjs. Långt därifrån. Bildandet av staten Israel bör nog snarare betraktas som undantaget från regeln att dylika statsbildningar inte bör ske. Men att välkomnandet blivit nödvändigt därför att processen gått så långt som den gjort och skötts så illa av alla parter som den gjort. Välkomnandet handlar alltså inte om att bekräfta det goda som skett utan om att bejaka det goda som kan ske.

Som jag ser det måste alltså arabvärlden i grunden byta perspektiv på Mellanösternkonflikten. Själva ställandet av frågan ”varför skall vi betala Hitlers faktura?” förutsätter att konflikten uppfattas som en olycka som andra ställt till med och som därför helt omotiverat och ooberättigat drabbat en oskyldig. Men detta perspektiv är varken nödvändigt eller konstruktivt. Som jag ser det är det långt bättre att se konflikten som en mäktig inbjudan till helighet, till att uppvisa den djupaste visdom i bemötandet av det av förföljelse svårt sargade judiska folket. En konstruktiv metatolkning av konflikten är alltså att ödet gett arabvärlden denna inbjudan. Och att detta inte skett utan anledning, utan därför att araberna som folk har en stor oförlöst potential till varmt, inneslutande och

individuella olikheter respekterande gemenskap som har mycket att erbjuda det judiska folket och mänskligheten.

Världen väntar på att kloka ledare i arabvärlden skall se och förstå detta. Och handla därefter.

II. Men hur nödvändigt och löftesrikt arabvärldens välkomnande av Israel som ett land bland andra länder i regionen än är måste arabvärlden ha omfattande och trovärdigt stöd från den kristna världen, dvs. den del av världen som i praktiken stått för judeförföljelserna, för att kunna ta detta steg. Detta stöd har hittills varit ringa eller helt uteblivit. Och skälet är förstås att den kristna världens obearbetade skuld omöjliggjort konstruktiv och berättigad kritik av det israeliska projektet. Ledande västerländska politiker, och debattörer och opinionsledare för den delen, har lekt blindbock med sig själva och vägrat se och befatta sig med det faktum att apokalyptiskt tankegods sakta men säkert bemäktigat sig den israeliska politiska dagordningen. Man har velat se ett enbart politiskt projekt för att inte störa sitt eget skuldgenererade behov att skänka det judiska folket gottgörelse.

Men vad har man fått på halsen? Jo en mycket svårhanterlig hybrid som rent formellt uppfyller alla krav för att räknas som en fullvärdig demokrati, men som har en halvt dold och definitivt av västmakterna illa förstådd och dunkelt uppfattad apokalyptisk dagordning som i realiteten gör Israel till en potentiell teokrati om än för närvarande draperad i demokratins mantel.

Detta förstår man mycket bättre i arabvärlden av den enkla anledningen att man känner igen sig. Det jag menar är kort och gott att hela arabvärlden också lider av stora svårigheter att separera andliga frågor och politik. Och detta är också en viktig del av förklaringen till att det hittills inte funnits tillräcklig visdom vare sig på den israeliska eller den arabiska sidan för att förhindra att konflikten sakta men säkert utvecklats till en tvekamp på liv och död mellan antagonistiska apokalyptiska perspektiv och dogmer. Och detta har västvärlden i sin skuldförblindade aningslöshet åsett om inte stillatigande så näst intill.

Detta borde inte få fortsätta en dag till. Det jag menar är att västvärlden måste stå upp för internationell rätt. Och sätta makt bakom sina ord. För även om den internationella rätten inte är ett perfekt uttryck för den bästa tänkbara allmänmänskliga konfliktlösningens visdom så är den i varje fall oerhört mycket klokare än den av hat förvridna och apokalyptiska dogmer rättfärdigade syn på konfliktlösning som fått ta överhanden i Mellanösternkonflikten.

Det jag anser krävs är att västvärlden ställer sig bakom en reell tvåstatslösning. Och med reell menar jag att det måste bli slut på alla halvmesyrrer till fredsuppgörelser som bygger på att den av apokalyptiska idéer inspirerade bosättningspolitiken betraktas som ett säkerhetsproblem som kräver komplicerade hänsynstaganden vilka i slutändan inte betyder något annat än annektering av ockuperad mark.

Jag kan i sammanhanget inte låta bli att erinra mig vilka ramaskrin som höjdes när Saddam Hussain tog sig för att annektera Kuwait. Hans tilltag ledde ju till det

beramade Gulfkriget där de högsta ideal åberopades i försvaret av Kuwaits territoriella integritet. Ideal som uppenbarligen inte tillämpas när det gäller Israel och dess ockupation.

Jag kan förstås inte presentera något färdigt fredsförslag, men jag har den bestämda ståndpunkten att västvärlden måste sätta hela sin politiska, ekonomiska och för den händelse det skulle behövas också militära makt bakom genomförandet av en reell tvåstatslösning. Klara och enkla linjer behövs. Och det betyder bl.a. ingen ockupation och inga bosättningar. De bosättningar som redan finns skulle kunna återlämnas till palestinierna som betalning för allt som den israeliska armén förstört.

Om västvärlden och rent av det internationella samfundet som helhet kunde ställa sig bakom en reell tvåstatslösning så skulle det förstås inte vara populärt i Israel. Och det är klart att man kan hävda, vilket också sker regelbundet, att det inte går att tvinga på Israel en fred, eller att en fred som innebär en reell tvåstatslösning skulle leda till ohanterliga politiska problem på hemmaplan och för att troliggöra detta skulle t.ex. mordet på Rabin kunna åberopas.

Min ståndpunkt är att det visst går att med mer eller mindre omilt tvång driva igenom en fred. Om något så visar skeendena i det sönderfallande Jugoslavien detta. Naturligtvis kan inte det internationella samfundets samlade insatser i Jugoslavien sägas vara så väl genomtänkta och skickligt genomförda att de är höjda över all kritik. Men trots bristfälliga bedömningar både politiskt och militärt samt allmän senfärdighet driver ingen seriös betraktare av problemen att det hade varit bättre att lämna kontrahenterna fria att kriga färdigt om saken.

Och den fråga som omedelbart infinner sig är förstås varför det skulle vara bättre att israeler och palestinier fortsätter att slåss så att problemet löses den vägen. Det är ju inte direkt militärt någorlunda jämställda parter. Så slutresultat torde bli förfärande om inget görs. Och jag vill också påminna om att det som så småningom drev fram ett direkt militärt anfall mot Milosevic Restjugoslavien var att Kosovoalbanerna riskerade att bli utsatta för den typ av etnisk rensning gränsande till folkmord som Bosnienmuslimerna drabbats av utan att få tillräcklig hjälp från världssamfundet.

Alla som driver tesen att det inte går att genomdriva en fred i Israel får det att låta som att det i sak är omöjligt. Men ståndpunkten är i själva verket ett uttryck för en viljeinriktning, dvs. företrädarna för uppfattningen ”det går inte” skulle i ärlighetens namn säga ”vi vill inte”. Och därför är ståndpunkten i fråga också ett ställningstagande för den nuvarande israeliska politiken, även om mycket till intet förpliktande halvkritiskt och vagt önskemålsspäckat prat förekommer för att dölja det egna stödet till en konfliktmekanik som med stormsteg går mot en katastrof.

När det gäller de politiska problem inom Israel som kan antas följa av en ovillkorlig reträtt från ockuperat område, så finns det förstås all anledning att förvänta ett fruktansvärt ståhej iscensatt av alla apokalyptiska fanatiker som befolkar Västbanken och deras politiska vapendragare. Men det hör till gott politiskt omdöme att kunna välja mellan olika typer av missnöje. Och enligt min

uppfattning kräver det ingen överjordisk spådomsförmåga att förutse att priset för att fortsätta att hålla bosättare och ockupationssugna politiker nöjda kommer att på sikt bli ofantligt mycket större än det politiska priset för att med det tvång som krävs se till att bosättarna flyttar tillbaka till Israel.

Detta är dock konfliktens kärnfråga. För bosättningspolitiken är den tydligaste manifestationen av att projektet Israel har blivit ett apokalyptiskt projekt. Och om Israel någonsin skall få fred med sina grannar så måste Israel bli en vanlig stat bland andra stater. De apokalyptiskt grundade ambitionerna måste upphöra, eller åtminstone fortsättningsvis bara utspelas i Israel. Och besvikelserna bland de fanatiker som vill förverkliga sina överspända förhoppningar i en världsbrand måste hanteras inom den judiska gruppen.

Den centrala frågan blir: Vilken judendom vill innevånarna i Israel ha? Önskar de en teokrati med överhettade apokalyptiska fanatiker vid makten som väl skulle kunna mäta sig med vilka maktgalna ayatollor som helst när det gäller att utöva religiöst grundat och motiverat maktmissbruk mot sina medborgare? Eller vill de ha en judisk variant av den typ av sekulariserad demokrati med katolska eller protestantiska traditioner som är det vanliga i Västeuropa?

Personligen är jag övertygad om att om konflikttemperaturen kunde sänkas genom trovärdiga förändringar i den arabisk/palestinska attityden till Israel plus lika trovärdiga påtryckningar från i synnerhet västvärlden med USA i spetsen för en fred innebärande en tvåstatslösning med total reträtt från Västbanken och Gaza och därmed från alla bosättningar så är den sistnämnda judendomen den särklassigt mest attraktiva. Och troligen är det så redan nu. Även om en del förstås drivs till extremistiska ståndpunkter i en stämning så uppiskad av rädsla, hat och aggressioner som den som nu verkar råda i Israel.

Ett i sammanhanget mycket intressant initiativ är *Mod att vägra* – www.seruv.org.il/defaulteng.asp I skrivande stund har 468 befäl i den israeliska arméns reserv undertecknat *Mod att vägras* upprop med innebörden att de vägrar att tjänstgöra på ockuperat område. Priset för detta agerande är fängelse i 28-35 dagar som utdöms av högre befäl. Men skulle de ordervägrande reservisterna begära att få bli dömda av militär domstol så riskerar de upp till tre års fängelse. Enligt en artikel i DN är två reservister för närvarande redo att ta denna risk. Men enligt den representant för *Mod att vägra* som intervjuas i artikeln vill inte armén ha någon rättegång eftersom dessa är offentliga. Och det skulle betyda att det skulle bli allmänt känt vad reservisterna har varit med om.

Detta initiativ skär som en kniv till hjärtpunkten i den internt judiska konflikten om vilken typ av stat Israel skall vara. Och det skall förstås bli mycket intressant att se vad detta initiativ kan leda till i samverkan med interna freds rörelser som t.ex. *Gush Shalom* – www.gush-shalom.org/english/index.html – som ifjol förärades det s.k. alternativa nobelpriset, *Right Livelihood Award* www.rightlivelihood.se. Den judiske filosofen Yeshayahu Leibowitz (1903-1994) har i sammanhanget levererat en fascinerande förutsägelse. Han brukade tydligen säga att den dag 500 israeliska officerare vägrar tjänstgöra på de ockuperade områdena är det slut med ockupationen.

Låt mig också i detta sammanhang helt kort beröra frågan om de palestinier som fördrivits från själva Israel och deras önskemål om att få flytta tillbaka. Detta problem är som alla andra problem i regionen nog så komplicerat och inflammerat. Å ena sidan har vi den israeliska hållningen att allmän återflyttning är utesluten dels för att palestinerna inte alls fördrevs utan flyttade på eget initiativ och dels för att Israel inte skulle kunna fortsätta att vara en judisk stat om folkmajoriteten efter en massiv återflyttning av palestinska flyktingar faktiskt är arabisk, medan å den andra sidan de mot Israel mest fientliga arabiska grupperna anser att eftersom det inte är särskilt mycket som skiljer själva Israel från de ockuperade territorierna, dvs. Israel är och förblir en inkräktare, så har inte rättvisa skipats förrän alla flyktingar som vill också erbjudits tillfälle att flytta tillbaka.

Enkelt uttryckt står perspektivet inga fler araber i vår judiska stat, mot perspektivet att om inte Israel kan utplånas militärt så bör dess judiskhet ”utplånas” genom att landet översvämmas av araber. Och återflyttningsalternativet har dessutom konsekvent fått indirekt stöd av de arabländer som tagit emot stora mängder palestinska flyktingar, genom att egentligen ingenting gjorts för att dessa flyktingar skall kunna integreras i sina nya länder. Detta har lett till att flyktingarna dels odlat och stärkt sin bitterhet och dels till att de i stigande utsträckning fixerat sig vid fantasin att alla problem skulle upphöra om de bara kom tillbaka till sitt gamla hemland.

För min del anser jag att återflyttningsidén är överspelad om fred skall vara möjlig att uppnå. Den orättvisa som med fog kan hävdas ha blivit begången genom att många palestinier fördrivits från Israel måste som jag ser det gottgöras på något annat sätt än genom återflyttning. Skälet till detta är inte att orättvisan i fråga är obetydlig utan min bedömning att processen kring etablerandet av staten Israel nu gått så långt och skötts på ett sådant sätt att projektets judiskhet inte kan ifrågasättas. Det som kan ifrågasättas, ja måste stoppas är att projektet utvecklas till ett apokalyptiskt och teokratiskt projekt. Men som sagt själva staten Israels judiskhet kan och bör inte ifrågasättas. I varje fall inte av några andra än av judarna själva.

Men hur skall då flyktingproblemet kunna lösas? Rent principiellt har jag ståndpunkten att om arabvärlden som ett gensvar på västvärldens och det övriga världssamfundets samlade trovärdiga påtryckningar för en reell tvåstatslösning kunde samla sig till att välkomna Israel som en stat bland andra stater i regionen, så måste i detta välkomnande också ingå resoluta politiska åtgärder för att integrera flyktingarna i de länder där de råkat hamna. Detta innebär i klartext kraftfulla ekonomiska insatser och förändringar i befintlig lagstiftning för att flyktingarna skall kunna leva drägliga liv som medborgare i sina nya länder.

Detta betyder sammanfattningsvis att jag ser två huvudsakliga vägar till en lösning av Mellanösternkonflikten. Dessa vägar löper parallellt och förstärker varandra. Till grund för min hållning ligger föreställningen att nyckeln till en lösning av alla svåra konflikter är att parterna måste förlåta det oförlåtliga. Detta sker sällan samtidigt utan någon måste ta ett initiativ. Ett djärvt och ur gängse hämndperspektiv helt omotiverat initiativ. Ett initiativ som förändrar spelplanen från att handla om att vinna för att man tror sig ha rätten på sin sida till att finna

en gemensam lösning. Ett initiativ som handlar inte om hat genererat och vidmakthållet av föreställningen om begångna oförrätter utan om kärleken till en gemensam god framtid.

I Mellanösternkonflikten gör jag bedömningen att den samlade judiska och israeliska historien gör det föga sannolikt att detta initiativ kommer att komma från Israel. Jag har naturligtvis inget emot att ha fel på denna punkt, men i nuvarande läge ser det i varje fall inte särskilt ljus ut. Det jag hoppas på är att det skall finnas någon blivande stark israelisk ledare som bidar sin tid, och som kommer att kunna träda fram för att lyfta Israel ur dess nuvarande apokalyptiska skyttegravsmentalitet för att landets och dess medborgare skall kunna modigt möta det fredsinitiativ som jag hoppas inom en inte allt för avlägsen framtid skall kunna gemensamt tas av arabvärlden och västvärlden med USA i spetsen.

Och jag har alltså i detta nyhetsbrev försökt beskriva hur jag ser kärnpunkten i detta initiativ. Först och främst måste arabvärlden trovärdigt förändra sitt perspektiv på konflikten. Faktum är att arabvärlden med modernt språkbruk måste göra en ”Sadat”. Oavsett hur historien ser ut och kan tolkas måste Israel välkomnas i regionen. Ett välkomnande som måste konsekvent underbyggas i arabländernas och palestiniernas inrikes- och utrikespolitik.

Detta välkomnande måste kombineras med att västvärlden ställer strikta, ja oeftergivliga krav på Israel att internationell rätt måste följas. Detta betyder i klartext att all ockupation och bosättning måste upphöra. Och dessa krav får inte begränsas till retorik utan de måste byggas under politiskt, ekonomiskt och om så behövs militärt.

Det jag rekommenderar är alltså ett kärleks- och förlåtelseinitiativ från arabvärlden som jag alltså hoppas skall besitta nödvändig andlig storhet för att kunna ta detta självupppoffrande steg för sin egen, Israels och världens goda framtid kombinerat med ett makt- och styrkeinitiativ från västvärldens sida.

Realpolitiskt sett framstår måhända dessa funderingar som tämligen orealistiska eller åtminstone osannolika. Och det är väl möjligt att så är fallet. Men vad är det reella alternativet? Hur länge kan Mellanösternkonflikten tillåtas följa sin nuvarande dödsbringande logik? Och detta är ingen liten fråga, för denna konflikt har alla möjligheter att utvecklas till en allt starkare malström som till sist drar in hela världen i ett fullständigt onödigt destruktivt elände.

Nej arabvärlden måste sluta att betona sin offerroll och i stället visa sin storhet. Och västvärlden måste inse sin skuld till hur konflikten utvecklats och ta det ansvar som hör samman med denna skuld med den väldiga makt till godhet som västvärlden disponerar om den bara kunde förmå sig att använda den.

För oss vanliga människor är det alltid frestande att använda en sådan het och riskabel konflikt som Mellanösternkonflikten till att ta stark och antipatisk ställning för eller emot den ena eller andra parten. Att vi låter oss överväldigas av indignerade tankar och känslor och att vi i detta tillstånd sätter oss till doms över de olika aktörerna. Detta känns ofta som den naturligaste sak i världen. Och är det förstås också, åtminstone i rent statistiskt mening. Men detta agerande,

även om det skulle begränsa sig till att vi inkluderar konfliktens aktörer i vårt av hat, indignation och avståndstagande kokande inre, får konsekvenser. Dels blir det ett osynligt ”atmosfäriskt” stöd för mer obalanserade typer som tycker att en synagoga borde brännas, en jude telefonterroriseras eller en arab missfirmas eller misshandlas, och dels, och kanske ännu viktigare, blir det som att sända svarta fladdermöss till dem som omfattas av ens hat, indignation och avståndstagande. De landar på tankeobjektet och de stora svarta vingarna skymmer sikten och fördunklar omdömet. Så bidrar den lilla människans hat till mörkrets, inskränkthetens och perspektivlöshetens makt.

Nej låt oss i stället tänka kärleksfulla tankar om parterna i Mellanösternkonflikten till stöd för den klarsynthet och medkänsla som krävs för att det skall bli möjligt för parterna att bryta konfliktmönstret genom att förlåta det oförlåtliga.

II. VD-seminarium

IREV (Institutet för Revisorsutbildning) arrangerar ett VD-seminarium i Stockholm 20-21 augusti. I programmet beskrivs seminariet bl.a. på följande sätt: ”I detta seminarium finner du företagets samhällsansvar, hur man skyddar det egna kapitalet, hur man på ett bra sätt hanterar mediekontakter och hur man genom det så viktiga varumärket skapar värden. Vidare läggs stor vikt vid strategifrågor, dels vad gäller långsiktigt förtroendeskapande i sin marknad och dels hur man hanterar tider med snabba och oväntade förändringar.”

Dessutom konstateras att ”ambitionen är att du genom nyfunna perspektiv skall gå stärkt tillbaka in i din roll som företagsledare samt ytterligare vitalisera din verksamhet”.

För egen del bidrar jag med ett 2 timmars föredrag om corporate citizenship.

Utförligare information om seminariet och om hur man anmäler sig finns på www.irev.se

III. Corporate citizenship kan få betydelse – om företagen vill

Under ovanstående rubrik publicerades en intervju med mig i nummer 1 våren 2002 i *Etik och affärer*, som är en nyhetstidning om etik i företagsledning, investeringar och konsumtion.

Artikeln kan läsas på www.edris-ide.se/etikoaffarer.html medan ytterligare information om den förträffliga tidningen *Etik och affärer* finns på www.etikochaffarer.com